

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
АРХИТЕКТОНСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

На седници Наставно-научног већа Архитектонског факултета Универзитета у Београду, која је одржана 23.06.2010. године, на основу члана 128 Закона о високом образовању (Сл. Гласник РС, бр. 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08 и 44/2010), а у складу са чланом 102. Статута (Сл. Билтен Факултета, бр.81/08 и 84/10) и Одлуком Већа докторских студија од 16.06.2010.г., донета је одлука бр. 01-949/2-4.17. о образовању Комисије за оцену испуњености услова кандидата и теме докторске дисертације кандидата **мр Злате Вуксановић Мацура, дипл. инж. арх.**, под насловом:

**" ГЕНЕРАЛНИ ПЛАН БЕОГРАДА 1923:
КОМПАРАЦИЈА ПЛАНИРАНОГ И ОСТВАРЕНОГ",**

у саставу:

- др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор Архитектонског факултета у Београду;
- др Владан Ђокић, редовни професор Архитектонског факултета у Београду;
- др Александар Игњатовић, доцент Архитектонског факултета у Београду; и
- др Сретен Вујовић, редовни професор Филозофског факултета у Београду.

Након увида у документацију из Пријаве докторске дисертације, коју је кандидат мр Злата Вуксановић Мацура, дипл. инж. арх. приложила, Комисија у наведеном саставу подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1.0. БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

1.1. Општи подаци, образовање, усавршавање и запослење

Кандидат мр Злата Вуксановић Мацура, дипл. инж. арх., рођена је 1971. године у Пожеги. Дипломирала је на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 1998. године. Школске 1998/99. године уписала последипломске магистарске студије на овом факултету, курс *Историја и развој теорија архитектуре*, на Катедри за развој

архитектуре и уметности. Последипломски курс је одслушала током школска 1998/99 и 2000/01 година, испунила све предвиђене обавезе и положила све испите са просечном оценом 10.

Звање магистра техничких наука из области архитектуре и урбанизма, стекла је 1. јула 2010. године одбраном магистарског рада с темом *Услови и облици становања сиромашних житеља Београда између два светска рата (1919–1941)*, ментор др Мирјана Ротер Благојевић.

Научно звање истраживач сарадник стекла је 2011. год.

Од 1997. до 1999. сарађивала је на изради различитих детаљних урбанистичких планова које је водио професор др Миодраг Ралевић. Њихова проблематика били су становање, градски центри и генерално планирање за општине у Србији.

Од 1998. до 2003. била је запослена у НВО *Друштву за унапређивање ромских насеља* из Београда. У оквиру студије „Преглед ромских насеља Београда“ током 2000. самостално је радила на сакупљању и систематизацији грађе са историјским податцима о ромским насељима у Београду у периоду од 1900 до 2000. Такође, учествовала је у акционим истраживањима у Београду, Пироту и Панчеву чији циљ је био унапређење стамбених и животних услова сиромашних ромских породица. Током 2000–2003 била је извршни руководилац пројекта за унапређивање услова у ромском сламу Депонија у Београду финансираним од стране Европске комисије.

Од 2003. до 2005. била је запослена у *Урбанистичком заводу Београда* на проблематици социјалног становања. За потребе израде *Генералног плана Београда до 2021* проучавала је материју социјалног становања у Европи, домаћу ситуацију и аутор је поглавља *Социјално и приступачно становање*.

Од 2005. запослена је у *УН-ХАБИТАТ Канцеларији у Београду* где до средине 2009. ради као координатор стамбене компоненте на *Програму становања и трајне интеграције избеглица – СИРП Програм*. Током 2009–2010. ангажована је на *УН-ХАБИТАТ Програму насеља и интегралног локалног развоја (СИЛД Програм)* као експерт за стамбену проблематику.

Учествовала је на бројним међународним и националним симпозијума и конференцијама на којима је презентовала радове и резултате истраживања и пројекта из области социјалног становања, становања и насеља Рома, неформалних насеља и сл.

Члан је Удружења урбаниста Србије, Друштва архитеката Београда и International Planning History Society.

1.2. Списак објављених научних и стручних радова:

Монографије међународног значаја:

- Macura, V., Vuksanović, Z., *Roma Housing and Settlements in South-Eastern Europe: Profile and Achievements in Serbia in a Comparative Framework*. Warsaw: OSCE/ODIHR, 2006.

Монографска библиографска публикација:

- Vuksanović-Macura, Z., *Vizija socijalnog stanovanja Beograda (1919–1941)*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2011. (рукопис у штампи)
- Вуксановић-Мацура, З. (ур.), *Социјално становање: Резултати УН-ХАБИТАТ СИРП Програма у изградњи социјалних станова у седам општина у Србији од 2005. до 2008.* Београд: УН-ХАБИТАТ Београд, 2008.

- Vuksanović-Macura, Z., Macura, V., *Stanovanje i naselja Roma u Jugoistočnoj Evropi: prikaz stanja i napretka u Srbiji*. Warshaw: OSCE-ODIHR, 2006; II izdanje Beograd: IAUS i Društvo za unapređivanje romskih naselja, 2007.
- Macura, V., Vuksanović, Z., *Deponija ka boljoj budućnosti/Deponia to the better future*. Beograd: Društvo za unapređivanje romskih naselja, 2003.

Рад у монографијама или тематском зборнику међународног значаја:

- Vuksanović-Macura, Zlata, Mojović, Đorđe. „Alternative housing solutions/ Алтернативни стамбени програми”, *Књига о СИРП-у: Програм становања и трајне интеграције избеглица у Србији 2005–2008, SIRP Book I* / *Књига о СИРП-у: Програм становања и трајне интеграције избеглица у Србији 2005–2008*. ed. Ramirez, Ligia, et all., 60–75. Beograd: УН-ХАБИТАТ Beograd, 2008.
- Mojović Đorđe, Vuksanović-Macura, Zlata. „Construction of new housing units for low-income refugees and other vulnerable households / Изградња нових станова за избеглице са ниским примацима и остала стамбено угрожена домаћинства”, *SIRP Book I* / *Књига о СИРП-у: Програм становања и трајне интеграције избеглица у Србији 2005–2008. SIRP BookI* / *Књига о СИРП-у: Програм становања и трајне интеграције избеглица у Србији 2005–2008*. ed. Ramirez, Ligia, et all., 40–59. Beograd: УН-ХАБИТАТ 2008.
- Vuksanović-Macura, Zlata, Galassi Barbara. „Competitions of Architectural Project Ideas for Social Housing / Архитектонски конкурси за идејна решења станова за социјално становање”, *SIRP Book I* / *Књига о СИРП-у: Програм становања и трајне интеграције избеглица у Србији 2005–2008*. ed. Ramirez, Ligia, et all., 14–35. Beograd: УН-ХАБИТАТ Beograd, 2008.
- Motev, Stoicho, Vuksanović, Zlata, Existing housing stock and new construction, *Country profiles on the Housing Sector: Serbia and Montenegro*, ed. Sasha Tsenkova, Nada Lazarević-Bajec, Siniša Stanković, 13–22. United Nations, Geneva: 2006.
- Macura, Vladimir, Vuksanović, Zlata, “New Approach To Social And Functional Mix In Housing Of Belgrade After 2000.” *The future of social housing is considered to be crucial* ed. Siegrun Herzog, Johannes Lutter, 74–75. United Nations Economic Commission for Europe, Committee on Human Settlements, City of Vienna: Vienna, 2005.

Рад у монографијама или тематским зборницима националног значаја:

- Cvejić, J., Stanojević, G., Vuksanović, Z., “Ozelenjen krov: simbioza arhitekture i prirode.” *Naučni skup Unapređenje stanovanj*, ur. Nađa Kurtović-Folić. Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, 1998.

Рад у часопису националног значаја:

- Вуксановић-Мацура, З., „Јатаган-мала: настанак, развој и нестанак једног од најпознатијих београдских сиротињских насеља.” *Годишњак града Београда LVII*, 2010.

Рад у стручном часопису

- Vuksanović-Macura, Z., „Unapređenje romskog naselja Grdička kosa 2 u Kraljevu.” *MG Magazin*, br. 38, 2007, 50–52.
- Вуксановић, З., „Социјално становање у архитектонским конкурсима СИРП-а: реформе у области становања у Србији.” *Архитект*, бр. 19. Гласник Друштва архитеката Ниша, 2005, 57–60.
- Vuksanović, Z., „Pristojno stanovanje za Rome.” *Romanonevipe*, br. 5–6, 2005, 34–36.

- Vuksanović, Z., „Da li je sprečavanje gradnje jednako rušenju.“ *Romanonevipe*, br. 9–10, 2005, 34–36.

2.0. ПРОБЛЕМ И ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

До сада објављена истраживања везана за Генерални план Београда из 1923. углавном су била усмерена на опште проблеме уређења и изградње града, тако да она превасходно третирају, најчешће уопштено или једнострано, неуспехе његовог спровођења, узроке који су до њих довели, односно описују последице које је тај неуспех проузроковао у урбаној структури савременог града.

Наиме, већина ових радова материју Генералног плана 1923. више је видела као нужан историјски увод за друге теме, првенствено везане за урбани развој Београда, а не као вишеструк и комплексан истраживачки проблем. Они не садрже систематичну интерпретацију узрока и последица, нити пружају пуни увид у одступања реализованог од планираних замисли.

Из тог разлога су основна питања на која ће третирати предложено истраживање: 1. *Шта су предлагали радови са међународног конкурса за Генерални урбанистички план и како су те идеје уграђене у сам план из 1923;* 2. *Где, на којим локацијама, потезима, у којим садржајима је каснија изградња одступала од онога што је било замишљано Генералним планом 1923;* и 3. *који су били разлози да Генерални план 1923. није поштован, или је поштован само спорадично код регулације, уређивања и изградње Београда, као и какве је последице то имало на урбану структуру и лик Београда?*

Као један од важних проблема који ће се разматрати током истраживања биће и дефинисање појмова *генерални план* и *регулациони план* у посматраном периоду. Поједини савремени текстови дају тумачења да је у првој половини 20 века у централној и југоисточној Европи за планирање проширења, уређења и изградње града био употребљаван термин *регулационо планирање*, јер је за спровођење плана и контролу његовог извршења коришћен низ општих регулатива (прописа), што је утицало на сам назив. У то време планирање је углавном било окренуто ка физичкој структури града, док су друштвени, економски и политички аспекти углавном били изван његовог фокуса. Финансијски и правни елементи били су само додавани плану и имали су задатак да покажу како он може да се реализује. Крајњи циљ регулационог планирања била је израда самог плана који је приказивао изграђену структуру града у његовом *идеалном, коначном облику*, као да је реч о згради која са завршетком изградње добија своју коначну форму. *Генерални планови* тог времена садржали су постојеће и планиране улице, мрежу железничких пруга, локације и форме најважнијих јавних зграда, јавне просторе, паркове и поделу грађевинског земљишта на зоне за становање, индустрију, итд. *Регулациони план*, као документ, коришћен је приликом детаљније разраде генералног плана. Његова сврха била је утврђивање регулационих и грађевинских линија, хоризонталних и висинских кота. У том смислу он је био нека врста детаљног архитектонско-урбанистичког пројекта, са свим елементима за његово извођење. Ови планови у београдској међуратној пракси врло често нису почивали на генералном плану, већ су од њега одступали у неком правцу, стварајући велику разлику између онога што је према њима изграђивано и онога што је самим генералним планом било предвиђено.

У односу на наведене проблеме истраживања дефинисан је његов предмет, у ужем смислу Генерални план Београда из 1923, а у ширем смислу историјски контекст расписивања самог плана, спровођење међународног конкурса, анализа приспелих радова и касније прихваћени план, као и његова реализација. Фокус истраживања усмерен је на откривање, анализу и тумачење идеја и решења која су нуђена конкурсним радовима, у којој мери су оне уткане у касније дефинисани ГПБ, затим, шта су били узроци неделотворног и неефикасног спровођења донетог плана, као и шта је довело до значајних разлика између оствареног у регулацији, уређењу и изградњи града, у односу на оно што је било планирано.

Временски оквир истраживања је период од 1919. године – када је иницирана одлука о изради међународног конкурса за Генерални план – до 1941. године, када су са избијањем Другог светског рата, урбанистичке активности углавном

прекинуте. Просторни обухват истраживања везан је за Београд, као престоницу тадашње државе, Краљевине СХС/Југославије.

Генерални план Београда је израђен 1923. и усвојен 1924. године, као једини формални генерални план Београда у периоду између два светска рата. Покретањем израде Генералног плана озваничена је тадашња општа политичка и друштвена тенденција да се град обликује у јединствену целину, да се оствари визија – „*Будући велики Београд*“.

Сам план је израђен у складу са професионалним начелима тог времена – расписан је међународни конкурс, оцењени су радови, формирана је комисија за његову израду; прошао је интензивне консултације између Општине града Београда, Министарства грађевина и Министарства саобраћаја, и на крају, усвојен је у складу са важећим прописима.

План је био је производ рада *Комисије за израду плана*, а шеф њеног бироа био је инжењер Ђорђе Павлович Коваљевски (Георгий Павлович Ковалевский 1888-1957). Он се доселио у Београд из Русије, након Октобарске револуције, 1920. године, са богатим практичним искуством на изради урбанистичких планова Кијева, али и теоријским знањем као професор Факултета техничких наука у Кијеву, где је предавао предмете „*Топографско цртање*“ и „*Градске саобраћајнице*“. Широко знање о планирању градова стекао је и на студијским боравцима у Енглеској, Француској и Немачкој. Његово образовање и професионалне компетенције биле су од изузетне важности за постављање концепта и идеја Генералног плана Београда.

Ради сагледавања новина у приступу у изради Генералног плана 1923, посебна пажња биће посвећена анализи предлога и идеја са међународног конкурса који је реализован 1922. године. Анализа радова биће спроведан и ради добијања тачнијег и потпунијег знања о утицају идеја и предлога изнетих у њима на садржај и карактер Генералног плана. Поред анализе сачуваних 12 текстова конкурсних радова, који се чувају у Библиотеци града Београда (од 22 приспела рада), биће коришћена и грађа о девет конкурсних радова из иностраних архива, који до сада нису били предмет истраживања домаћих научника, нити су објављени у научним и стручним радовима. Биће консултована и новија инострана литература која обрађује рад и дела архитеката, урбаниста и инжењера који су учествовали на конкурс

Примена Генералног плана 1923. била је веома спора и пратиле су је бројне измене. Начин спровођења плана биће сагледани и кроз анализе његових парцијалних разрада, у виду касније донетих регулационих планова појединих целина и комплекса, парцијалних пројеката и конкурсних решења. На основу доступне архивске грађе, периодике и историјских извора анализираће се и изнети недовољно познате чињенице о мотивима и сврси израде *Генералног регулационог плана Београда из 1927. и Скупног регулационог плана из 1933.*, што ће допринети добијању објективнојег одговора на иницијална питања овог истраживања.

3.0. ПРЕГЛЕД ПРЕТХОДНЕ АНАЛИЗЕ ИЗВОРА И ИНФОРМАЦИЈА О ПРЕДМЕТУ ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Преглед архивских извора и необјављене грађе који су значајни за предмет истраживања:

Кандидаткиња као примарни извори истраживања издваја планове и сродне материјале из посматраног периода, који представљају важну основу за предложену тему. То су: *12 конкурсних радова из 1922. године и пратеће скице* (Библиотека града Београда); *Генерални плана Београда 1923.* (Урбанистички завод Београда) и *Извештај о Генералном плану за град Београд који је израдила Комисија састављена решењем*

Одбора и Суда Општине Београдске од 29. маја 1922. године (Историјски архив Београда); *Копија Генералног плана Београда 1924.* (Музеј гарад Београда); *Правилник за извођење Генералног плана града Београда из 1926* (Историјски архив Баограда); разраде и измене Генералног плана кроз 250 детаљних регулационих планова (Историјски архив Београда); *Генерални регулациони план Београда 1927* (Музеј града Београда); и *Скупни регулациони план 1935.* (Народна библиотека Србије).

Поред наведених, примарни извори истраживања су топографско катастарски планови из посматраног периода, међу којима се издвајају: *План града Београда (1921); Београд и околина (1922–23); Град Београд: грађевински радови 1919–1929.* (1929); *Генерални план ситуације (1932–33);* и *Генерални ситуациони план (1937).*

Такође, претходна истраживања која је мр Злата Вуксановић Мацура спровела у иностраним архивима у Немачкој, Аустрији, Чешкој, Швајцарској и Француској пружила су нове информације о радовима са међународног конкурса из 1922. године и њиховима ауторима, које до сада нису публиковане и анализирани, као и необјављене цртеже и делимичне копије графичких прилога чији оригинали су уништени у бомбардовању Београда 1941. године, и који ће у предложеном раду, по први пут, бити предмет анализе. На конкурс је приспело 22 рада, од којих су само два била од аутора са простора Краљевине (Вршац и Љубљана). Прва награда није била додељена, већ три равноправне друге награде. Укупно је додељено 17 награда, признања и откупа тако да су позната имена њихових аутора. Од 22 приспела рада сачувано је 12 текстова који су били њихов саставни део (Библиотека града Београда). Анализа 12 сачуваних текстова, коју је кандидаткиња спровела током припреме пријаве, показала је да су у њима садржани главни концепти, принципи и модели за уређење и изградњу градова, као и механизми њиховог спровођења у тадашњој Европи. Конкурсни радови, поред нацрта и текстуалних описа, садрже и прорачуне реализације предложених идеја, као и сугестије за одређене легислативне инструменте њиховог спровођења. Ови радови представљају значајан извор за разумевање идеја и решења које су од стране европских стручњака, кроз конкурсне радове, добили аутори касније осмишљеног Генералног плана Београда 1923, као и запослени у општинским службама ангажовани на његовој разради и спровођењу.

3.2. Преглед литературе и објављене грађе која се непосредно односи на предмет рада:

Поред необјављене архивске грађе кандидаткиња у примарне изворе сврстава и писана дела, чланке и друге стручне текстове настале током посматраног периода. Компилација општинских и других документа о уређивању Београда, коју је 1923. под називом *Регулација Београда: 1867–1923 године* објавио потпредседник Београдске општине Б. Пајевић, доноси низ значајних докумената од Јосимовићевог плана до одлуке Општине града Београда из 1922. о покретању израде Генералног плана. За само истраживање посебно је значајан део у коме је дата документација у вези са припремама за распис међународног конкурса за Генерални план, као и извештај оцењивачког суда.

Надаље, посебно су значајни текстови великог броја аутора који су између два светска рата писали о урбанистичком и архитектонском развоју Београда. Ови радови су претежно третирали појединачне, типично урбанистичке проблеме градског центра, као што су: Позоришни трг, Теразијска тераса, комплекс око Парламента, комплекс Државне опере, ансамбл на Ташмајданском платоу и сл. Реч је о текстовима М. Борисављевића, Б. Максимовића, Ј. Дубовог, Н. Добровића, Ћ. П. Коваљевског, А. Крстића и др. Један део ових текстова касније су приредили М. Р. Перовић и З. Маневић (1982) у посебном броју часописа „Урбанизам Београда“ под насловом *Београд између стварности и сна: избор текстова*. Такође, текстови објављени у анкети *Београдских општинских новина* (1932, број 12) о архитектонској обради зграда подигнутих после Првог светског рата, доносе ставове и анализу десетак београдских архитеката, критичара, као и запослених у општинској техничкој служби, о градској архитектури и о урбанистичко-административном контексту у коме се она развијала. Књиге Б. Максимовића *Проблеми урбанизма* (1931) и М. Радовановића *Увод у урбанизам* (1932) значајне су за разумевање ставова

београдских стручњака о регулационом планирању и урбанизму. Максимовић у свом делу даје везу између теоријских и практичних настојања, а Радовановићева књига, како и сам аутор истиче, представља неку врсту упутства „ствараоцима уређајних основа и организаторима комуналних активности насеља“ о схватањима и методима рада у урбанизму.

За разумевање процеса израде планова, важан је текст Ј. Обрадовића *Израда регулационих и нивелационих планова: уређење градова* из 1929. у коме је дат кратак преглед планова израђених у Краљевини СХС у трећој деценији 20. века, укључујући и Београд. Исти аутор у серији чланака *Примена Грађевинског Закона на уређење и изграђивање Београда* (БОН, 1932) детаљно тумачи претходну регулативу у вези са „подизањем, развојем и уређењем градова“, као и одредбе *Грађевинског закона* из 1931. и пратећег *Правилника о изради регулационих планова* из 1932. године на примеру Београда.

Критика Генералног плана текла је паралелно са његовим спровођењем. Реч је о низу чланака који су првенствено објављивани у *Београдским општинским новинама* и *Техничком листу*, као и у *Савременој општини* и *Архитектури*, листовима *Политика*, *Време*, *Јавност* и другим. То су текстови: Д. М. Поповића, М. Стојадиновића, С. Ж. Видаковића, Б. Максимовића, Н. Добровића, М. Радовановића и др. Подаци о спровођењу Генералног плана 1923. и његовим изменама кроз детаљне разраде, као и о изради регулационих планова за поједина градска подручја налазе су у извештају Д. Миленковић о десетогодишњем раду Катастарског одсека ОГБ и његовог Одељка за регулациони план, који је објављен под насловом *Катастар Београда* (БОН, 1934). Такође, евиденција са око 680 појединачних измена Генералног плана за одређене градске целине, улице или њихове делове, коју је 1940. године систематизовао Катастарски одсек Техничке дирекције ОГБ, сачувана је у Историјском архиву Београда. Ова документација представља значајан извор за сагледавање обима и карактера измена Генералног плана из 1923.

3.3. Преглед шире литературе која се односи на предмет истраживања:

Кандидаткиња истиче да у домаћој литератури из периода друге половине 20. века не постоји велики број свеобухватних, просторно и временски синтезних, радова посвећених проблематици урбанистичког развоја Београда у периоди између два светска рата, односно процесу израде и исходима Генералног плана Београда 1923. Први послератни текстови о узроцима неделотворности међуратног урбанизма Београда настали су већ почетком 1950-их година. За разлику од међуратне литературе, у њима је већа пажња посвећена разлозима неуспеха његове реализације, него самом конкурс, плану и предложеним идејама. Аутори ових текстова, ГПБ углавном посматрају као одраз међуратног политичког и друштваеног система и имају негативан однос према њему. Милош Сомборски (1951) у сажетом приказу *Развој Београда између два рата* посматра Генерални план 1923 као одраз међуратног друштва. Пар година касније, Оливер Минић (1954) у тексту *Развој Београда и његова архитектура између два рата* истиче да урбанизам међуратног Београда није оставио будућим генерацијама „ослоне тачке“ неопходне за правилан развој града. Историчарка Драга Вуксановић-Анић у студији *Урбанистички развитак Београда у периоду између два рата* (1968) тадашњи урбанизам сагледава као „форму у коју се уобличава друштвено-економска садржина“, а узроке његове неделотворности види у јаком негативном притиску економских и социјалних чинилаца, као и у неусклађеним ингеренцијама институција и појединаца који су одлучивали о развоју града.

Тема Генералног плана поново је разматрана у тексту С. Недић (1977) *Генерални урбанистички план Београда из 1923*, у коме је највећа пажња посвећена дескрипцији садржаја програма за међународни конкурс и појединих конкурсних радова. Б. Максимовић (1980) у тексту *Вредности Генералног плана Београда од 1923. године и њихово поништавање* даје нешто детаљнију анализу тешкоћа и препрека у његовом спровођењу и посебну пажњу посвећује улози Општине града Београда и државе у „рушењу његових идеја“.

Од дела која се првенствено баве хронолошким следом израде урбанистичких планова Београда и унутар тога Генералним планом 1923. могу се издвојити *Идеје и стварност урбанизма Београда 1830–1941* (Б. Максимовић, 1983), *Урбанизам Београда у 19. и 20. веку* (Б. Бојовић, 2002–2003) и *Каталог планова и карата Београда* (М. Красојевића, 2004), као и чланак *City Profile: Belgrade, Serbia* (S. Hirt, 2009). Ту су и радови који обрађују развој појединих делова Београда, попут: *Теразије и Теразијска тераса* (V. Macura, 1982) *Теразије: урбанистички и архитектонски развој* (Т. Боровић, 2004); *Урбанизација међуратног Београда: прIMER насеља „Kotež Neimar”* (R. Gašić, 2009) *Вртни град у Београду* (Д. Ћоровић, 2010). Затим, ту су и текстови који се баве укупним делом београдских архитеката и инжењера који су учествовали у изради Генералног плана и његовој каснијој разради, попут *Урбанистичко-архитектонска делатност Ђорђа Павловића Ковалевског у Србији* (М. Ђурђевић, 2002–2003), *Бранко Максимовић* (З. Маневић, 1991), *Архитекта Јан Дубови* (Д. Милашиновић-Марић, 2001) и други.

За сагледавање друштвених, културних и политичких односа у којима се развијао међуратни урбанизам значајни су текстови објављени у тротомном делу *Историја Београда* (ур. В. Чубриловић, 1974, књига 3), као и новија дела која обрађују процесе модернизације Београда и Србије, попут *Београд и Европа 1918–1941: европски утицаји на процес модернизације Београда* (П. Марковић, 1992); *Srbija u modernizacijskim procesima XX veka* (ур. L. Perović, M. Obradović, D. Stojanović, 1994), *Социјална историја Србије 1815–1941* (М. Ж. Чалић, 2004).

4.0. НАУЧНИ ЦУЉ ИСТРАЖИВАЊА

Као основни циљ предложеног истраживања кандидаткиња наводи научно аргументовано утврђивање и објашњавање разлика између реалних постигнућа и идеја за уређење и изградњу Београда дефинисаних у конкурсним радовима и самом Генералном плану из 1923. године, као и сагледавање узрочно-последичних веза између различитих проблема и актера током његове израде и примене и објашњење њиховог утицаја на дивергенцију.

Као подциљеви истраживања могу се издвојити:

1. Објашњење концепта, садржаја, урбанистичких и архитектонских елемената конкурсних радова и самог Генералног плана Београда 1923.
2. Идентификација и објашњење узрока и механизма који су утицали на неефексно спровођење Генералног плана Београда 1923.
3. Утврђивање реализованих и нереализованих замисли из Генералног плана Београда 1923 и евалуација последица одступања од постављених идеја на планирање и изградњу града у каснијем периоду.

5.0. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

С обзиром на описане циљеве истраживања и структуру проблема и предмета истраживања, кандидаткиња је издвојила основне групе задатака.

1. Прикупљање архивске грађе, систематизација и анализа података и чињеница, писаног и графичког материјала, различитих прорачуна и сл.

Анализа радова са међународног конкурса из 1922. године, идентификација и објашњење њиховог утицаја на концепт и садржај генералног плана.

Анализа процеса и методологије израде Генералног плана.

Анализа Генералног плана кроз сагледавање програмских основа којима су се руководили аутори плана, као и анализе концепта, идеја, просторног обухвата и садржаја Генералног плана.

2. Анализа инструмената за спровођење Генералног плана, укључујући анализу регулативе у области урбанизма, архитектуре и административно-територијалне организације града.

Анализа улоге и утицаја различитих актера (министарства, ОГБ, приватног капитала и др.) на његово спровођење.

3. Истраживање и анализа карактеристичних урбаних потеза и простора који су постављени Генералним планом и који су касније континуирано мењани регулационим плановима или конкурсима за поједине градске целине и комплексе.

Анализа и утврђивање разлике између оствареног и планираног у појединим структурама града (централне композиције, велике аксе, саобраћајни систем, итд.)

Анализа позитивних постигнућа и негативних последица спровођења Генералног плана.

6.0. РАДНЕ (ПОЛАЗНЕ) ХИПОТЕЗЕ

Кроз претходна истраживања спроведена у циљу поставке теме ове докторске дисертације кандидаткиња је утврдила основне проблеме истраживања, из којих је извела следеће радне хипотезе:

1. Новине у концепту и садржају Генералног плана Београда 1923. биле су директан одраз тадашњих урбанистичких приступа, начела и праксе у европском окружењу, рефлектованих кроз предлоге и идеје страних стручњака који су учествовали на међународном конкурс, као и креативних и професионалних способности његовог аутора Ђ. П. Коваљевског и Комисије за израду плана да део тих идеја укључи у план и прилагоди их могућностима и потребама Београда.

2. Многе идеје и решења дефинисана Генералним планом Београда 1923. нису била реализована услед неадекватне законске регулативе, скромних државних и општинских фондови за њихово спровођење, ограничених административних капацитета Општине града Београда и разнородних појединачних интереса, што је довело до значајног одступања оствареног од планираног.

3. Одступање остварене регулације, уређења и изградње Београда од идеја и предлога дефинисаних Генералног плана Београда 1923, довела је до бројних неусаглашености и проблема у регулацији и морфологији града у каснијем периоду.

7.0. НАУЧНЕ МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

У оквиру рада на докторској дисертацији кандидаткиња мр Злата Вуксановић Мацура ће применити више истраживачких метода којима ће бити проверена заснованост постављених научних хипотеза.

У првом реду биће заступљен **историографски метод** који обухвата истраживање и анализу архивске грађе и других релевантних извора. Прикупљање грађе и података биће спроведено у домаћим архивима (Историјски архив Београда, Архив Југославије, Архив САНУ и др), као и у библиотекама (Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“), музејима (Музеј града Београда, Музеј науке и технике, Музеј примењене уметности), институцијама (Урбанистички завод Београда, Војно-географски институт, Републички геодетски завод и др) и приватним колекцијама, као и у иностраним архивима (Немачка, Аустрија, Чешка, Швајцарска и Француска, као и Украјина).

Након тога обавиће се систематско проучавање прикупљених података применом **методе класификације, систематизације и анализе** сачуваних оригиналних урбанистичких планова, конкурсних радова и скица, друге архивске грађе (копије планова, старих фотографија, писаних документа, записника са седница општинских одбора, биографија аутора планова и сл), затим објављене грађе (правилника, прописа, закона и сл), као и чланака објављених у периодици и литератури из посматраног и каснијег периода.

За утврђивање одступања оствареног од планираног биће коришћена **компаративна анализа** урбанистичких планова (генералног и регулационих планова, каснијих конкурсних радова и пројеката и сл) са генералним ситуационим плановима, на примерима карактеристичних градских целина; биће приказано у којој мери су неке од планираних идеја остварене, кроз које трансформације су пролазиле током посматраног периода и какав је био крајњи резултат. Анализа ће бити урађена помоћу компјутерских програма који омогућавају геореференцирање и преклапање планова и њихово поређење, као и истраживања на терену.

Синтеза резултата истраживања и анализе биће дата кроз **извођење закључака** о процесима и односима друштвеног и физичког, узроцима и последицама неделотворности урбанистичког планирања Београда и недоследности у њиховој реализацији између два светска рата, као и о парцијалним успесима и тежњама да се Београд обликује као модеран европски град. У закључним разматрањима биће приказана компарација резултата истраживања са претпостављеним хипотезама и дати сугестије за даља истраживања.

Текст ће бити **документован релевантним урбанистичким плановима, табелама, фотографијама и графичким прилозима**. Биће приложена и постојећа архивска и друга техничка документација која је од интереса за истраживање и саопштавање његових резултата.

8.0. ГЕНЕРАЛНА СТРУКТУРА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предвиђено је да докторска дисертација буде структурисана кроз три основне целине : *Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључна разматрања*. На крају рада су предвиђени графички прилози, библиографски подаци и подаци о извору илустрација.

Увод садржи образложење избора теме, објашњење предмета рада, излагање циљева научног рада, основне научне хипотезе, методе истраживања и очекиване резултате.

Структуру текста која се односи на ***Приказ и интерпретација резултата истраживања*** кандидаткиња је поделила на четири главе.

У **првој глави** ће бити приказане основне карактеристике урбанизма Београда 1919–1941. и истраживан раст и развој града као престонице знатно увећане државе, Краљевине СХС/Југославије. Поред тога биће анализирана теорија и пракса тадашњег урбанизма у Краљевини и њеној престоници (закони, урбанистички планови, фондови и општинске службе).

Кроз **другу главу** средишњег дела рада биће дат општи преглед садржаја сачуваних радова са међународног конкурса. На почетку ће бити анализиран распис конкурса, састав и рад жирија; затим ће бити презентирани сачувани радови приспели на конкурс и подаци о ауторима; биће дата анализа извештаја и препорука жирија конкурса. Посебно ће детаљно бити приказане идеје и решења које су иницирали конкурсни радови, уз истицање новина које су предлагали страни аутори.

У **трећој глави** овог дела дисертације биће анализиран сам Генерални план Београда 1923. који је произашао из конкурсних решења. Биће анализирана програмска основа за израду ГПБ, новине преузете из конкурсних радова, састав и рад Бирао ГПБ и деловање и значај Ђорђа Павловича Коваљевског за обликовање плана. На крају главе ће бити образложен процес израде и усвајања ГПБ, као и приказ најзначајнијих елемената и решења из ГПБ.

У **четвртој глави** биће анализирана реализација идеја ГПБ - процес његове имплементације и доношење Правилника за извођење плана. Након тога ће бити анализирани и приказани Генерални регулациони план из 1927. и Скупни регулациони план из 1935. Глава ће се завршити компаративном анализом ГПБ 1923. и Ситуационог плана Београда из 1937.

Последња, **пета глава**, биће посвећена узроци и последице одступања реализованог од планираног. Као претпостављени узроци одступања од ГПБ 1923. биће приказани неразвијени законодавни оквир о уређењу и изградњи града; ограничена расположива средстава за финансирање; неадекватна структура и кадрови служби Општине града Београда, као и јаки партикуларни интереси, приватни и општински. Последице одступања оствареног од планираног биће посматране у односу на време настанка и каснији урбани развој града. Посебно ће бити издвојене негативне последице од остварених позитивних резултата.

Закључна разматрања ће се односити на сумирање резултата истраживања и критичко сагледавање укупног квалитета реализованих дела, у односу на непосредно и шире окружење.

Такође, у закључку ће бити изложени и могући правци за нова истраживања и деловања на овој теми.

9.0. ПРЕЛИМИНАРНИ САДРЖАЈ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Сажетак рада на српском језику

Abstract на енглеском језику

1. УВОД

- 1.1 Предмет рада, циљеви, задаци и методе истраживања
- 1.2 Приказ досадашњих истраживања

2. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УРБАНИЗМА БЕОГРАДА 1919–1941.

- 2.1. Раст и развој Београд као престонице Краљевине СХС/Југославије
- 2.2. Анализа стања у урбанизму Краљевине СХС/Југославије и Београда: закони, урбанистички планови, фондови и општинске службе

3. АНАЛИЗА САЧУВАНИХ РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНОГ КОНКУРСА ЗА ГЕНЕРАЛНИ ПЛАН

- 3.1. Приказ расписа конкурса, састав и рад жирија
- 3.2. Анализа сачуваних радова приспелих на конкурс и подаци о ауторима
- 3.3. Анализа извештаја и препоруке жирија
- 3.4. Приказ идеја и решења које су дали конкурсни радови, уз истицање новина које су предлагали страни аутори

4. ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ГЕНЕРАЛНОГ ПЛАНА БЕОГРАДА 1923.

- 4.1. Програмска основа за израду ГПБ
- 4.2. Новине преузете из конкурсних радова
- 4.3. Састав и рад Бирао ГПБ и деловање и значај Ђорђа Павловича

- Коваљевског за обликовање плана
4.4. Процес израде и усвајања ГПБ
4.5. Анализа и приказ најзначајнијих елемената и решења из ГПБ

5. РЕАЛИЗАЦИЈА ИДЕЈА ГЕНЕРАЛНОГ ПЛАНА БЕОГРАДА 1923.

- 5.1. Процес имплементације ГПБ 1923. и Правилник за извођење плана
5.2. Генерални регулациони план из 1927. и Скупни регулациони план из 1935
5.3. Компаративна анализа ГПБ 1923. и Ситуационог плана Београда из 1937.

6. УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ ОДСТУПАЊА РЕАЛИЗОВАНОГ ОД ПЛАНИРАНОГ

- 6.1. Узроци одступања од ГПБ 1923.
6.1.1. Законодавни оквир о уређењу и изградњи града
6.1.2. Расположива средства за финансирање
6.1.3. Структура и кадрови служби Општине града Београда
6.1.4. Утицај партикуларних интереса, приватних и општинских
6.2. Последице одступања оствареног од планираног у односу на време настанка и каснији урбани развој града
6.2.1. Анализа и приказ негативних последица
6.2.2. Анализа и приказ позитивних резултата

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

8. БИБЛИОГРАФИЈА – извори и литература

9. ПРИЛОЗИ И ИЛУСТРАЦИЈЕ

Списак и порекло илустрација

10.0. НАУЧНА ОПРАВДАНОСТ И ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Значајан допринос предложеног истраживања се очекује у области историје урбанизма у Србији и савремене урбанистичке праксе која може да буде инспирисана појединим позитивним идејама изнети у ГПБ 1923, а до данас нереализованих.

Научна оправданост предложеног истраживања заснива се на чињеници да процес израде и сам Генерални план Београда из 1923. – његов настанак и садржај, ниво остварености његових идеја и разлози због којих је дошло до одступања оствареног од планираног – није, на начин како је приказано у пријави ове дисертације, био предмет стручних и научних студија које се баве историјским и урбаним развојем Београда. У стручној и научној јавности није у довољној мери истакнут његов значај и валоризоване његове вредности, као ни утицај страних стручњака који су кроз конкурс утицали на концепт касније формулисаног плана.

Из тог разлога, посебно значајан истраживачки допринос предложене теме је анализа и приказ до сада *необјављених извора и мало познате урбанистичке грађе* (везане за решења страних аутора са међународног конкурса за ГПБ), која се углавном чува у страним архивима и институцијама и до сада није објављивана и није била довољно позната домаћој научној и стручној јавности. Предложено истраживање ће кроз детаљно испитивање, анализу и компарацију доступних релевантних чињеница допринети да се продубе и надограде досадашња знања у области историје и теорије архитектуре у Србији и сродних научних области.

Поред наведеног, очекивани научни допринос ове дисертације је објективна *критичка анализа, интерпретација и синтеза* налаза истраживања о узроцима и механизмима који су утицали на неделотворну примену званично прихваћеног Генералног плана, као и

то у којој мери је неоствареност његових најзначајнијих и највреднијих елемената утицала на каснији развој града. Поред негативних утицаја, биће валоризоване и истакнуте позитивне вредности плана и идеје које су допринеле квалитетном уређењу појединих делова града.

Кроз сагледавање историјских догађаја и процеса допринеће се бољем *разумевању односа, улоге и утицаја различитих актера* (од институција, политичара, индустријалаца, архитеката, инжењера, до грађанских друштава и комора) на реализацију законски усвојеног плана и на просторно обликовање града у посматраном периоду, али извући и универзалне поуке везане за могућности деловања у области урбаног уређења града.

У вези с наведеним **очекивани резултати истраживања** су:

- Приказ *непознатих и мало познатих докумената и планова* о Београду, као и података о животу и раду Ђорђа П. Коваљевског, који ће дати *нове чињенице* о историји београдског урбанизма, посебно о Генералном плану 1923.
- Систематизација сазнања и детаљна *научна интерпретација процеса израде* Генералног плана 1923, утврђивање његових најзначајнијих програмских и просторно урбанистичких одлика, структуралних и системских решења, као и стилских и композиционих карактеристика.
- *Ревалоризација радова са међународног конкурса* за Генерални план и научно тумачење њиховог утицаја на концепт и садржај плана, а чија је улога и значај по правилу била занемаривана и негирана.
- *Ревалоризација Генералног плана 1923.* из временски шире и објективније перспективе и научно тумачење и идентификација његовог значаја и улоге у урбанистичком планирању Београда.
- Формирање целовитије *слике о ширем контексту* израде и примене урбанистичких планова, и идентификација кључних проблема и фактора који су били од утицаја на успешност спровођења урбанистичких планова у Београду у периоду између два светска рата.
- *Компаративни прикази* карактеристичних градских подручја на којима ће бити приказана одступања оствареног од планираног.

Практична примена резултата истраживања је формирање квалитетне основе за нова истраживања из разних научних области, која ће се у будућности бавити овом или сродном тематиком, као и у постављању другачијих критичких дискурса у откривању узрока неуспеха у реализацији урбанистичких планова, препознавању процеса и праћењу промена, препознавању механизма за елиминисање последица по савремену изградњу, обликовање и уређење града.

Преиспитивање и разумевање последица неадекватног приступа у планирања града и неефикасног спровођења планова током посматраног периода, може бити од значаја за ново промишљање о појединим данас присутним проблема и питањима у урбанизму Београда.

Поред тога, резултати предложене дисертације ће моћи да се примене и на друга будућа истраживања сличних црквених грађевина посматраног периода у околним земљама, односно друге теме у области историје архитектуре и уметности на простору данашње Србије. Теоријски, историографски, критички и практични доприноси дисертације у области историје и теорије архитектуре, поред коначних закључака везаних за проучавану тему, као посебну вредност, донеће покретање низа питања, којима се досадашња истраживања нису бавила, а на која ће ова дисертација или дати одговоре или поставити оквире за даља истраживања, како истраживачима на подручју Србије, тако и истраживачима у свим околним земљама које су током XVIII и XIX века биле захваћене истим друштвеним, културним и градитељским токовима.

11.0. Закључак и предлог комисије

На основу анализе поднете пријаве теме докторске дисертације, Комисија констатује да је кандидаткиња **мр Злата Вуксановић Мацура, дипл. инж. арх.**, испунила све формалне услове за рад на докторској дисертацији.

Стога, Комисија за оцену испуњености услова кандидата и теме докторске дисертације констатује да се пријава тезе може у потпуности прихватити и предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се кандидату **мр Злати Вуксановић Мацура, дипл. инж. арх.**, одобри рад на изради докторске дисертације, под насловом: "**ГЕНЕРАЛНИ ПЛАН БЕОГРАДА 1923: КОМПАРАЦИЈА ПЛАНИРАНОГ И ОСТВАРЕНОГ**".

За ментора се предлаже др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор Архитектонског факултета у Београду.

У Београду,
05. 10. 2011. год.

Чланови Комисије:

др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор
Архитектонског факултета у Београду

др Владан Ђокић, редовни професор
Архитектонског факултета у Београду

др Александар Игњатовић, доцент
Архитектонског факултета у Београду

др Сретен Вујовић, редовни професор
Филозофског факултета у Београду